

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Humanitaar- ja sotsiaalsainete õpetamine põhikoolis õppekava

Helen Tiisler
ÕPETAJAAMETI VALIKU PÕHJUSED NING SOOVITUSED MEESÕPETAJATE
OSAKAALU SUURENDAMISEKS EESTI ÜLDHARIDUSKOOIDE MEESÕPETAJATE
NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: pedagoogika lektor Ingrid Koni

Tartu 2021

Kokkuvõte

Õpetajaameti valiku põhjused ning soovitused meesõpetajate osakaalu suurendamiseks Eesti üldhariduskoolide meesõpetajate näitel

Nii Euroopa kui Eesti haridusega seonduvates dokumentides on probleemina välja toodud meesõpetajate vähesust, mistõttu on oluline, et probleemiga tegeletakse ning sellele lahendust otsitakse. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on meesõpetajate põhjused õpetajaameti valikul ning milliseid viise saaks tulevikus kasutada selleks, et suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides. Valimisse kuulus seitse Eesti üldhariduskoolides töötavat meesõpetajat ning andmekogumise instrumendiks oli poolstruktureeritud intervjuu. Andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi meetodil. Uuritavad meesõpetajad tõid ühe lahendusena välja, et mida laiemalt õpetajaametit kuvatakse, seda mitmekülgsema pildi annab see õpetajaametist ning mõjub suuremale sihtgrupile. Ühtlasi leiti, kuidas positiivse eeskuju olemasolu mõjutab õpetajaameti valikut ning kuivõrd oluline on õpetajatel jätta oma tööst positiivne mälestus. Viimasena toodi välja, et reklaamimisel võiks rohkem keskenduda ka õpetajaametiga kaasnevatele hüvedele.

Võtmesõnad: meesõpetajad, ametivaliku põhjused, meesõpetajate soovitused

Abstract

The reasons for choosing the profession of a teacher and recommendations to increase the proportion of male teachers with the example of the male teachers of Estonian general education schools

The problem of the lack of male teachers is widely known throughout Europe's, including Estonia's education, which is why it is necessary that the problem be addressed. The aim of this bachelor's thesis is to find out the reasons for men choosing the profession of a teacher and to find recommendations on how to increase the proportion of male teachers in Estonian general education schools. The sample included seven male teachers from general education schools and for collecting data the semi-structured interview was used and was analyzed with the qualitative inductive content analysis method. A broader display of the benefits of choosing the profession of a teacher was brought out as a possible solution, with more male teachers advertised.

Keywords: male teachers, reasons for choosing a profession, recommendations of male teachers

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade.....	6
1.1. Mees- ja naisõpetajate osakaalu muutused hariduses	6
1.2. Õpetajaameti valiku põhjused ning piirangud.....	7
1.3. Meesõpetajate olulisusest üldhariduskoolides	9
1.4. Meetmed meesõpetajate osakaalu suurendamiseks.....	10
2. Metoodika.....	12
2.1. Valim.....	12
2.2. Andmekogumine	13
2.3. Andmeanalüüs.....	15
3. Tulemused	17
3.1. Meesõpetajate ametivaliku põhjused	18
3.2. Lahendused meesõpetajate osakaalu suurendamiseks	20
4. Arutelu	23
Tänuõnad	26
Autorsuse kinnitus	27
Kasutatud kirjandus	28
Lisad	
Lisa 1. Intervjuu kava	
Lisa 2. Väljavõte uurijapäevikust	

Sissejuhatus

Ühe suure probleemina Euroopa haridusmaastikul on välja toodud meesõpetajate vähesust (Drudy, 2008; Fokkens-Bruinsma & Canrinus, 2012; Teachers in the EU, 2019), seda eelkõige põhikooli III kooliastmes. Õpetajaamet on üha enam feminiseerunud ning sellest on jäänud mulje kui naistele mõeldud tööst (Drudy, 2008). Sarnaselt Euroopas läbi viidud uuringutele on ka Eestis suur lõhe mees- ja naisõpetajate seas ning suurt tõusu meesõpetajate hulgas pole tulevikus märgata (OECD, 2018). Ka Valk (2016b) kinnitab, et mehed on õpetava personali hulgas alaesindatud, mistõttu on meesõpetajate puudus igast vaatenurgast oluline probleem. Uuringutest on leitud, et meesõpetajad osutaksid suurimat kasu üldhariduskoolides õppivatele poistele, olles neile eeskujuks ning tõstes seeläbi nende akadeemilist sooritust (Lahelma, 2000; Roots, 2016). Seda kinnitab ka statistika, kust on näha, et poiste õpiedukus võrreldes tüdrukutega on madalam (Valk, 2016b). Rohkem meesõpetajaid koolides aitaks selle probleemi lahendamisele kaasa. Lisaks sellele on tasakaalus sooline jaotus oluline ka õpetajaameti enda kuvandi jaoks. Seega on meesõpetajate puudus haridusmaastikul jätkuvalt üks olulisi probleeme ning sellega seoses on tekkinud küsimus, kuidas saaks suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides.

Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt 2014. aastal koostatud alusdokumendi „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ (2014) kohaselt on sooline segregatsioon Eesti haridusmaastikul küllaltki tõsine probleem – seda nii õpetava personali kui muuhulgas ka õpilaste endi seas. 2020. aastaks seati eesmärk, et üldhariduskoolides oleks meesõpetajaid vähemalt 25%, kuid portaali HaridusSilm (s.a.) andmetel oli meesõpetajaid 2020/2021. õppeaastal vaid natuke vähem kui 15%. OECD (2018) andmetel on vastav seis püsinud juba mõnda aega ning olulist muutust paremuse suunas lähiaastatel täheldada pole. Kuna Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt püstitatud eesmärk ei ole veel hetkel täitunud, on seega probleemipüstitus ning mure seoses meesõpetajate väikese osakaaluga õpetava personali hulgas Eesti üldhariduskoolides jätkuvalt aktuaalne teema.

Autorile teadaolevalt on meesõpetajate vähesust ning eelkõige põhjuseid, miks mehed ei vali elukutsena õpetajaametit, Eestis vähe uuritud. Laiemalt on keskendatud probleemipüstitusele endale (Roots, 2016; Valk, 2016b), mille kaudu on ühtlasi välja toodud erinevaid võrdlevaid statistilisi andmeid mees- ja naisõpetajatest. Samas puudub täpsem ülevaade meesõpetajate õpetajaameti valiku põhjustest ning meesõpetajate endi soovitudest, kuidas suunata rohkem mehi valima endale õpetajaametit. Bakalaureusetöös arutletakse, millised on meesõpetajate

ametivaliku põhjused ning milliseid lahendusi saaks tulevikus kasutada selleks, et suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides.

Järgnevalt antakse teooriaosas ülevaade õpetajaskonna muutusest Eesti üldhariduskoolides, mis kajastab ka käesoleva 2020/2021. õppeaasta andmeid, õpetajaameti valiku põhjustest ja õpetajaameti piirangutest meesõpetajate seas ning meesõpetajate olulisusest üldhariduskoolides. Samuti kirjeldatakse meetmeid, mida on juba tehtud selleks, et suurendada õpetajate, sh meesõpetajate, osakaalu Eesti üldhariduskoolides.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Mees- ja naisõpetajate osakaalu muutused hariduses

Sellest, et õpetajaamet on praegu rohkesti just naistest domineeritud valdkond, saab paremini aru, kui võrrelda praegust õpetajate soolist jaotumist 20. sajandi esimese poolega. Veel 1922. aastal oli meesõpetajaid Eesti üldhariduskoolides üle 50% (Sajand koolis: üldhariduskoolide..., 2017), kuid pärast seda on meesõpetajate osakaal langenud ning kui veel võrrelda viimaste aastakümnete andmeid omavahel, on võimalik täheldada, et meesõpetajate osakaal on viimastel aastatel jäänud võrdlemisi samasse suurusjärku – 15% ümber (HaridusSilm, s.a.). Kogu toimunud protsessi on võimalik kutsuda hariduse feminiseerumiseks ehk muutuseks, mille tulemusel moodustavad arvulise enamuse, nii õpetajate kui õppijate hulgas, naised (Nieminen, 2020; Sajand koolis: üldhariduskoolide..., 2017).

Arvatavasti sai selline suurem muutus alguse 20. sajandi esimesel poolel, mil toimus majanduse areng ning üldine linnastumine. Sellega seoses muutusid suurelt ka ühiskondlikud rollid. Meeste kõrge positsioon ühiskonnas või selle laiem kasv andis neile paremad võimalused saavutada edu muudel erialade. Ühtlasi ei soosinud tegurid nagu madal palk ning kehvad töötingimused (Drudy, 2008) meeste jätkamist haridusmaastikul. Lisaks leiti, et mehed ei ole naistega võrreldes sama suutlikud osalemaks töös lastega, kuna naistel on selleks juba paremad loomumased omadused õpetamis- ja kasvatustöös (Drudy, Martin, Woods, & O’Flynn, 2005). Seega hakkasid mehed otsima võimalusi töötamiseks mujalt. Teise põhjusena saaks välja tuua aga sõdade perioodi, mille tõttu palju mehi mobiliseeriti (Karjahärm & Sirk, 2001). Sellest tulenevalt oli vaja kedagi, kes jätkaksid õpetamist. Hariduse feminiseerumisele on andnud tõuke

ka 19. ja 20. sajandi juba laialdane naiste tegevus erinevates pedagoogikaga ja õpetamisega seonduvates valdkondades (Karjahärm & Sirk, 2001).

Kui vaadata ja võrrelda täpsemalt viimaste aastate statistilisi andmeid seoses õpetajaskonna soolise jaotusega, siis on näha, et portaali HaridusSilm (s.a.) andmetel õpetas 2020/2021. õppeaastal Eesti üldhariduskoolides kokku 16 357 õpetajat, kellest 2393 olid mehed ning 13 964 naised. Seega moodustavad meesõpetajad üldhariduskoolide õpetajaskonnast umbes 14,6%. Kõige rohkem meesõpetajaid leidub käesoleval 2020/2021. õppeaastal vanuserühmas 30–39 eluaastat ning kõige vähem leidub meesõpetajaid alla 30-aastaste seas (HaridusSilm, s.a.). Kui võrrelda käesoleva õppeaasta tulemusi kümne aasta taguste andmetega õppeaastast 2010/2011, mil meesõpetajad moodustasid kogu õpetajate arvust 14,4%, siis võib järeldada, et suuri muutusi meesõpetajate osakaalus toimunud pole. Kuigi meesõpetajate arv on kümne aastaga tõusnud arvuliselt 2077 pealt 2392 peale, siis protsentuaalselt moodustavad meesõpetajad kogu õpetajaskonnast jätkuvalt vaid alla 15%.

Seega on õpetajaamet aastatega ühe rohkem feminiseerunud. Eriti, kui võrrelda seda eelmise sajandi esimese poolega, mil meesõpetajate arv oli võrdne või ületas isegi naisõpetajate arvu. Meesõpetajate vähesus on haridusmaastikul jätkuv küsimus, mille põhjustest püütakse aru saada. Sellest saab paremini aru aga siis, kui süveneda õpetajaameti valiku põhjustesse.

1.2. Õpetajaameti valiku põhjused ning piirangud

Õpetajaameti valiku põhjused aitavad aru saada, mis tõi töötavad õpetajad ameti juurde. Kuigi eri riikides võivad ametivaliku põhjused erineda, siis annab nende uurimine võimaluse tuua välja konkreetsed põhjused õpetajaameti valikul ning sellest lähtuvalt rakendada teatud kindlaid meetmeid, et muuta õpetajaamet atraktiivsemaks (Watt *et al.*, 2012).

Vaatamata individuaalsetele lähenemistele, on võimalik jagada õpetajaameti valiku põhjused suurematesse gruppidesse. Goller, Ursin, Vähäsantanen, Festner ja Hasteis (2019) on liigitanud ametivaliku põhjused kolmeks suuremaks alagrupiks: sisemised, välised ja altruistlikud tegurid. Roness (2011) täpsustab, et sisemised tegurid väljenduvad õpetajate töös ja kõiges selles, mis on seotud tööalaste teemadega ja rahuloluga tehtud tööst, välimiste tegurite puhul on motivaatoriks õpetajaametiga kaasnevad boonused nagu palk ja pikad puhkused ning altruistlike põhjuste alla loetakse seda, mis on seotud õpetajate enda väärtushinnangutega ja motivatsiooniga mõjutada õpilasi paremuse suunas. Sellest käsitlusest veelgi täpsemaks läheb

FIT-Choice (*Factors Influencing Teaching Choice*) raamistik, mis võimaldab keskenduda spetsiifilisemalt erinevatele põhjustele (Goller *et al.*, 2019; Watt *et al.*, 2012), miks inimesed on valinud endale erialana õpetajaameti. Samas selle raamistiku puhul on võimalik toetuda vaid kindlatele ja varasemalt nimetatud põhjustele, mistõttu ei pruugi kajastuda kõik ametivaliku põhjused.

Goller jt (2019) uuringu kohaselt, mis viidi läbi Soome ja Saksamaa õpetajakoolituse tudengite näitel, olid FIT-Choice skaala põhjal välja toodud põhjused, miks uuringus osalejad on valinud õpetajaameti, järgmised:

- tajutavad õpetamisoskused ja õpetajaametiks sobivate iseloomuomaduste ning oskuste olemasolu;
- sisemine väärtus ja pikaajaline huvi õpetamise vastu;
- isiklikud kasud valides õpetajaametit: töökoha kindlustatus, palju vaba aega, pikad puhkused;
- sotsiaalsed kasud: töö laste ja noortega, nende vaadete ja väärtuste kujundamine ning selle läbi ühiskonda panustamine;
- varasemad isiklikud kogemused õpetamisel või õppimisel, mh ka eeskujude olemasolu;
- sotsiaalne mõjutatus kas perekonna, sõprade või enda õpetajate poolt eriala valikul;
- õpetajaamet varuvariandina juhul, kui esmane erialavalik ei õnnestu.

Lisateguritena on välja toodud ka arvestatavat palka ning õpetajaameti sotsiaalset staatust (Goller *et al.*, 2019). Kuigi eri riikides erinevad õpetajaameti valiku põhjused (Watt *et al.*, 2012), tulevad küsitlustest esile siiski teatud tüüpi motiivid, mis esinevad läbivalt. Sarnaselt Goller jt (2019) läbi viidud uuringuile Saksamaa ja Soome koolides tõusid teistest esile järgmised põhjused: sisemine väärtus, tajutavad õpetamisvõimalused, sotsiaalne kasu ning varasemad isiklikud kogemused õpetamisel või õppimisel (Watt *et al.*, 2012).

Eestis 2010. ja 2012. aastal õpetajakoolituse praktikantide ning kutseastal olevate õpetajate seas läbi viidud uuringu kohaselt osutusid kõige mõjuvamateks faktoriteks need, mis on seotud sisemiste väärtustega ja tajutud õpetamisoskustega ehk huviga õpetamise ja õpetajatöö vastu, õpetajaametiks sobivate isikuomaduste ja oskuste olemasolu ning võimekus neid oma ametis rakendada (Voltri, Luik, & Taimalu, 2013). Eri uuringute kohaselt (Goller *et al.*, 2019; Voltri *et al.*, 2013) valiti kõige vähem varianti sotsiaalne mõjutatus ehk uuringus osalenud ei tundnud kellegi poolt ameti valikul survet. Eesti uuringus osalenud (Voltri *et al.*, 2013) hindasid

madalalt ka üldiselt õpetajaameti sotsiaalset staatust ning palka, mis näitab, et õpetajaameti valimisel need tegurid määravat tähtsust ei oma. Seega on õpetajaameti valiku põhjused eri riikide õpetajakoolituses õppijate seas sarnased, lähtudes enim sisemistest väärtustest ning õpetamisega seonduvatest tugevustest. Samas ei ole kuidagi võimalik eristada mees- ja naisõpetajate seas erinevaid põhjuseid õpetajaameti valikul, sest seni uuritud ametivaliku põhjused ei ole sooliselt eristatavad.

Samas on meeste puhul võimalik rääkida neil ametivalikul esinevatest piirangutest või kahtlusest. Kuna õpetajaamet on valdavalt naistest domineeritud ning naistele omaste tunnustega, siis ei vali mehed juba selle tõttu endale õpetaja elukutset, vaid eelistavad valiku tegemisel juba mehelikuks peetavaid erialasid (Drudy, 2008; McGrath, Moosa, Van Bergen, & Bhana, 2019). Ühe põhjusena on välja toodud ka õpetajaameti madalat palka (Drudy, 2008), mis ei vasta meeste jaoks väärilise tasuna tehtud töö eest. Ühtlasi levib ühiskonnas aramus, et mehed ei saa lastega sama hästi hakkama kui naised, kellel on laste kasvatamiseks olemas justkui paremad loomumased eeldused (Drudy *et al.*, 2005). Drudy (2008) tõi oma uurimuses välja veel ühe põhjuse, miks mehed ei asu õpetama: nad kardavad, et neile saavad osaks õpilaste ärakasutamise süüdistused. Sellest tulenevalt on õpetajaametit peetud meeste liiga riskantseks, eriti madalamates kooliastmetes. Piirangutest olenemata on vajadus meesõpetajate järele jätkuvalt suur, kuna meesõpetajad toovad klassiruumi ja töökollektiivi muid olulisi täiendusi.

1.3. Meesõpetajate olulisusest üldhariduskoolides

Meesõpetajate tähtsuse, nende rolli üle koolis ning nende mõjust õpilastele on pikalt arutletud. Lahelma (2000) ning Roots (2016) on oma artiklites väitnud, et meesõpetajad suudaksid paremini hakkama saada probleemset käituvate poistega ning ühtlasi selle läbi tõsta nende akadeemilist sooritust. Leitakse, et erinevalt naistest mõistavad mehed paremini poiste eripärasusi ning oskavad nende probleeme paremini lahendada (Roots, 2016). Erinevates uuringutes on välja toodud, et III kooliastmes langeb kaks korda rohkem poisse koolist välja kui tüdrukuid (Valk, 2016b), mis justkui toetaks Lahelma (2000) ja Rootsi (2016) poolt välja käidud mõtet, et õpilaste hulgas on poisid problemaatilisemad ning nad vajavad mehelikku eeskuju selleks, et akadeemiliselt edukamad olla. Veel ühe põhjusena on meesõpetajate puhul välja toodud võimalust näidata poistele, kellel võib puududa isafiguur oma peres või see roll on puudulik, et mehed võivad olla sama hoolivad, edukad ning suhetes teiste inimestega võrdsed

(McGrath & Van Bergen, 2017). Samas on ka väidetud, et õpetaja sugu, samuti rass ning rahvus, ei mängi õpetamise juures kõige olulisemat rolli, vaid oluliseks peetakse hoopis teatud tüüpi isikuomadusi ning võimet oma ainet arusaadavalt ja huvitavalt õpetada, mida samuti toob välja Roots (2016). Sellest lähtuvalt ei saa kinnitada seda, et ainult meesõpetajad oleksid need, kes suudaksid koolis probleemsete poiste käitumist ja õppeedukust muuta. Sama vaatenurka kinnitab ka osaliselt McGrath'i jt (2019) artikkel, mille põhjal samast soost õpetaja ei mängi eeskujuna niivõrd olulist rolli inimese kasvatamisel, kui seda teevad näiteks õpilaste enda lähisugulased või enda poolt valitud iidolid. Siiski on leitud, et meesõpetajad toovad koolidesse teisi olulisi väärtusi. Näiteks aitavad meesõpetajad koolis lahti saada juba tekkinud arvamusest, et haridusvaldkond on pigem feminiseerunud töökeskkond ning selle kaudu murda tüüpilisi maskuliinsuse tunnuseid nagu liigse hoolivuse näitamine ning ülemäärane domineerimine olukordades (McGrath *et al.*, 2019). Meesõpetajate olulisusest on räägitud ka seoses töökollektiiviga. Leitakse, et meesõpetajate suurem osakaal koolis aitaks kaasa töökollektiivis parema atmosfääri tekitamisel (Lahelma, 2000; Roots, 2016), andes võimaluse rääkida laialdasematel teemadel. Seega, mida rohkem mehi õpetajatena töötab või mida rohkem neid õpetajatena kujutatakse, seda enam tõuseb ühiskonna silmis õpetajaameti atraktiivsus, mis näitab, et õpetajaamet sobib nii naistele kui meestele (Lahelma, 2000; McGrath *et al.*, 2019). Sellest tulenevalt valiks rohkem mehi endale karjääriks õpetajaameti.

1.4. Meetmed meesõpetajate osakaalu suurendamiseks

Kuna meesõpetajate vähesuse probleem on jätkuvalt aktuaalne, siis on vaja tegeleda probleemile lahenduste leidmisega. Selle jaoks on vaja aru saada, millised võivad olla need kitsaskohad, mis piiravad mehi õpetajaameti valikul ning millised on meetmed, millega on juba edu saavutatud ning mida võiks edaspidi rakendada.

Ühe probleemina on välja toodud piiratud võimalust õpetajaameti karjääriredelil tõusta, mis on meeste jaoks oluliseks tunnuseks ametis edukas olemisel. Võimalus karjääriredelil tõusta hoiab õpetajad motiveerituna ning julgustab võtma rohkem kohustusi (EACEA, 2018). Eesti haridussüsteemis leidub kutsestandardi järgi erineva tasemega õpetajaid (Õpetaja karjääriredel, 2016), kuid kõrgem tase ei tõsta õpetajana teenitavat palka (EACEA, 2018), mis võib vähendada kõrgelt kvalifitseeritud õpetajate hulka ning üldist motiveerimatust kõrgema kvalifikatsiooni saamisel. Eesti õpetajad on välja toonud, et nende karjäärivõimalused sõltuvad eelkõige

olukorrast ja võimalustest, mida suudavad pakkuda tööandjad ise, ning inimestel on erinevad huvid seoses karjääriga. Mõnel ongi soov tõusta ametiredelil, kuid teiste jaoks seostuvad ametialased edusammud pigem enda arenguga õpetajaametis (Õpetaja karjääriredel, 2016). Samas pole sellised võimalused erinevates piirkondades samaväärsed ning võimalused, mis on ühes kohas olemas, ei pruugi olla võrreldavad sellega, mis on teistes piirkondades. Seega võimalusi karjääriredelil tõusta on, kuid need ei ole kõigile alati kättesaadavad.

Haridus- ja Teadusministeerium on dokumendis „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ (2014) võtnud eesmärgiks, et 2020. aastaks on suudetud muuta õpetajaamet atraktiivsemaks, mille tulemusel tuleks üldhariduskoolidesse õpetama rohkem õpetajaid, sh meesõpetajaid ning noori õpetajaid üleüldiselt. HaridusSilma (s.a.) statistikast vaadatuna tõusis küll õpetajate arv, kuid statistiliselt jäi meesõpetajate osakaal samasse suurusjärku kuhu varasemalt. Muuhulgas käivitati programm Pädevad ja motiveeritud õpetaja ning haridusasutuste juhid 2017–2020 (s.a.), mille eesmärk oleks muuta õpetaja ja koolijuhhi amet atraktiivseks nii noortele kui ka juba eelnevalt mujal töötanud inimestele. Leiti, et erinevate kampaaniate, turunduse ning kooli kui brändi muutmise läbi tõuseks ka õpetajaameti atraktiivsus (Pädevad ja motiveeritud..., s.a.). Seega on laialdasemalt keskendutud pigem noorte õpetajate värbamisele, mille läbi loodetakse, et noorte õpetajate seas valivad õpetajaameti ka mehed, kuid eraldi kampaaniat või välja töötatud meedet nende jaoks eraldi ei ole.

Meesõpetajate värbamine algab aga ka sellest, kuidas ja kellele suunatult õpetajaametit kujutatakse. Cunninghami ja Watsoni (2002) käsitluse kohaselt tuleb õpetajaametit populariseerivates reklaamides muuta õpetajaameti kuvand võimalikult laiaks, muuhulgas kaasates reklaamidesse ka rohkem mehi. See ei tohiks piirduda ainult reklaamidega, vaid ka mujal, kus kujutatakse õpetajaametit kui tervikut. Teiseks nähakse võimalust selles, kui üha rohkem mehi käiks kas koolides või ülikoolides positiivselt rääkimas oma ametist, õpetajaameti positiivsest kuvandist ning sellega seonduvatest edulugudest (Cunningham & Watson, 2002). Positiivne meeseeskuju ühtlasi aitaks muuta tekkinud eelarvamusi sellest, et õpetajaamet on valdavalt suunatud naistele. Seega on õpetajaameti kuvandi muutmiseks ja ameti enda populariseerimiseks võetud kasutusele erinevaid meetmeid ja kanaleid, kuid võrreldes seda, millisele protsendile on püsima jäänud meesõpetajate arv Eestis, siis kahjuks ei ole selles valdkonnas näha suuremat muutust.

Toetudes erinevatele uuringutele nii Euroopas (Teachers in the EU, 2019) kui ka Eestis (Valk, 2016ab), milles on välja toodud üleüldist meesõpetajate vähesust, leiab autor, et teema on jätkuvalt aktuaalne ning vajab täpsemat uurimist. Meesõpetajate puudust on käsitletud kui suurt murekohta, mille lahendamine parandaks üleüldist vaadet õpetajaametile ning tuleks kasuks ka poistele tõstmaks nende akadeemilist sooritust. Selleks, et meesõpetajate osakaal suureneks, on vaja süveneda põhjustesse ning leida selle jaoks lahendusi. Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, millised on meesõpetajate põhjused õpetajaameti valikul ning milliseid viise saaks tulevikus kasutada selleks, et suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides. Eesmärgist tulenevalt otsitakse vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- Millised on meeste põhjused õpetajaameti valikul üldhariduskoolide meesõpetajate näitel?
- Missuguseid lahendusi pakuvad töötavad meesõpetajad välja selleks, et üldhariduskoolidesse tuleks rohkem mehi õpetama?

2. Metoodika

Bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse lähenemise kasuks otsustati, sest soov oli uurida töötavate meesõpetajate käest ametivaliku põhjuseid ning soovitusi, kuidas suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides. Kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab põhjalikumalt mõista, kuidas töötavad meesõpetajad uurimisprobleemina mainitud olukorda mõistavad (Õunapuu, 2014). Kvalitatiivse uurimismeetodi käigus toimub andmekogumine vabas ja loomulikus vormis (Õunapuu, 2014).

2.1. Valim

Bakalaureusetöö valimi moodustamisel lähtuti kriteeriumvalimist ehk ettekavatsetud valimist, mis tähendab, et uuritavad valiti välja teatud kriteeriumitele vastavast grupist (Õunapuu, 2014). Antud bakalaureusetöö valimi moodustamise kriteeriumiks oli see, et tegu oleks Eesti üldhariduskoolis töötava meesõpetajaga, kelle tööstaaz on vähemalt üks aasta, sest selle kogemusega on neil tekkinud ettekujutus õpetajaametist ja selle eripäradest. Muus osas otsustati valim jätta võimalikult lahtiseks, kuna see annab võimaluse saada parema ülevaate sellest, kuidas

erinevas vanuses ning erineva tööstaažiga meesõpetajad tajuvad töö autori poolt tõstatud uurimisprobleeme.

Kriteeriumvalimi moodustamisel kasutati mugavusvalimit. Mugavusvalimi (Etikan, Musa, & Alkassim, 2016) puhul valiti seatud kriteeriumitele vastavad intervjueeritavad intervjueri ja tutvusringkonnast või muul uurijale lihtsal ja kättesaadaval viisil. Bakalaureusetöö uuritavateks olid seitse valimi moodustamise kriteeriumitele vastavat Eesti üldhariduskoolide meesõpetajat. Kokku esitati pöördumiskiri 16 meesõpetajale, kellest seitse jäid nõusse osalema intervjueeritavatena. Osalejate taustaandmed on esitatud tabelis 1. Bakalaureusetöös tagati intervjueeritavate konfidentsiaalsus ning intervjueeritavate nimed asendati pseudonüümidega. Intervjueeritavate täpsed andmed on teada vaid intervjuu läbiviijale. Samuti ei mainita üldhariduskoolide nimesid, kus intervjueeritavad töötavad (Eetikaveeb, *s.a.*). Kõigi intervjueeritavate puhul oli tegu põhikooli erinevate klasside õpetajatega. Vaid üks õpetaja andis ühte õppeainet ka gümnaasiumile. Uuritavad õpetasid linnakoolides.

Tabel 1. Intervjueeritavate andmed.

Pseudonüüm	Vanus	Tööstaaž aastates	Õpetatav(ad) aine(d)
Aadu	28	4	Matemaatika, programmeerimine
Siim	34	11	Kehaline kasvatus, folkloor
Neeme	28	4	Inimeseõpetus, ajalugu, loodusõpetus, perekonnaõpetus, eesti keel, kirjandus
Priit	24	2	Inglise keel
Sulev	49	3	Tehnoloogiaõpetus
Mihkel	38	17	Loodusõpetus
Bruno	32	7	Tehnoloogiaõpetus, arvutiõpetus

2.2. Andmekogumine

Andmete kogumise vahendiks oli intervjuu. Intervjuu uurimisvahendina annab võimaluse uuritaval süveneda teemasse põhjalikumalt ning seejuures jagada oma kogemusi ja vaateid käsitlevatel teemadel (Turner, 2010). Käesoleva bakalaureusetöö intervjuuküsimuste koostamisel lähtuti poolstruktureeritud intervjuust, mis võimaldab eelnevalt koostatud intervjuukava puhul küsida juurde lisaküsimusi või peatuda teatud teemadel pikemalt (Lepik *et al.*, 2014).

Poolstruktureeritud intervjuu andis seega võimaluse intervjuu viia läbi loomuliku vestluse vormis, mis võimaldas luua hea suhtluse intervjueeritavaga ning keskenduda teemadele, mis

tõusid vestluse käigus ülesse. Soovi korral saadeti intervjuueeritavatele küsimused tutvumiseks ette. Seda võimalust kasutas üks uuritav.

Intervjuu kava on koostatud töö autori poolt lähtudes sellele, millised küsimused võiksid anda uurimisküsimustele vastused. Intervjuu usaldusväärsuse suurendamiseks kaasati intervjuuküsimuste koostamisse ka juhendaja. Kui esialgne kava oli valmis, küsiti intervjuuküsimuste arusaadavuse ja asjakohasuse kohta tagasisidet kahelt erapooletult inimeselt. Küsimused vaatasid üle töö autori õpetajakoolituse õppekaval õppiv kaastudeng ning üks töötav õpetaja. Vastavalt nende tagasisidele viidi sisse viimased muudatused intervjuuküsimuste sõnastuses või lisati juurde täpsustavaid lisaküsimusi (nt *Millistes ootustest pidite pettuma?*, *Milliseid emotsioone selline reaktsioon tekitas?*). Seejärel viis töö autor prooviintervjuu läbi töö juhendajaga, et harjutada intervjuueerimisprotsessi, millele järgnes prooviintervjuu valimi kriteeriumidele vastava meesõpetajaga. Prooviintervjuu eesmärk oli kontrollida veel kord küsimuste arusaadavust ning nende sobivust uurimisküsimustele vastamiseks. Vastavalt prooviintervjuul osalenud õpetaja tagasisidele ei viidud enam intervjuuküsimustes muudatusi sisse. Prooviintervjuu loetakse seetõttu ka põhiintervjuude hulka. Lõplik intervjuukava on leitav lisas 1.

Intervjuud alustati taustküsimustega. Nende küsimuste eesmärk oli koguda infot uuritavate õpetatavate ainete, tööstaaži ning klasside kohta, keda õpetatakse. Ühtlasi aitasid taustküsimuste küsimine intervjuueeritavatel kohaneda kogu protsessiga. Seejärel liiguti edasi kahe erineva teemaplokiga, mis moodustati uurimisküsimustest lähtuvalt. Esimesele uurimisküsimusele vastamiseks sõnastati intervjuusse seitse põhiküsimust ning nende küsimuste alla omakorda täpsustavad lisaküsimused. Küsimused keskendusid meesõpetajate õpetajaameti valiku põhjustele ning erialavalikuga seotud ootustele ja hirmudele. Teisele uurimisküsimusele vastamiseks sõnastati intervjuusse kuus põhiküsimust seoses meesõpetajate vähesusega ning lahendustega, kuidas meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides suurendada. Keskenduti ka sellele, kes meesõpetajate osakaalu suurendamisega koolides tegelema peaks. Intervjuu lõpus jäeti intervjuueeritavale võimalus ise vabalt lisada juurde mõtteid arutletud teema kohta, vastates küsimusele *Mida soovite veel lisada seoses sellega, mida arutasime?*

Andmeid koguti perioodil jaanuar – märts 2021. Intervjuueeritavatega võeti peamiselt ühendust meili teel palvega osaleda intervjuueeritavana bakalaureusetöös. Kolme intervjuueeritavaga võeti ühendust läbi sotsiaalmeediakanalite. Nõusoleku saamisele järgnevalt

lepiti kokku intervjuude toimumisaeg ja -koht. Intervjueeritavate leidmine osutus oodatust keerulisemaks ning aeganõudvamaks, mille tulemusel pikenes algselt planeeritud andmete kogumise periood. Kokku pöörduti 16 intervjueeritava poole, kellest seitse olid nõus osalema intervjueeritavatena, üks ei olnud nõus ning kaheksale pöördumisele jäeti vastamata. Intervjuude keskmiseks pikkuseks oli 44 minutit. Kõige pikem intervjuu kestis 65 minutit ning kõige lühem intervjuu 25 minutit. Kõik intervjuud viidi tulenevalt keerulisest olukorrast läbi Zoomi keskkonnas. Intervjuu salvestamisel kasutati Zoomi kõnesalvestise võimalusi. Kindluse mõttes salvestati kõik intervjuud lisaks ka uurija enda telefoniga, kasutades selle jaoks rakendust Helisalvesti.

Enne intervjuude läbiviimist peatuti eetikanõuetel. Uuritavatele kinnitati, et intervjuudes osalemine toimub vaba tahte alusel ning uuritavate andmed jäävad konfidentsiaalseteks. Selle jaoks küsiti uuritavatele nõusolekut intervjuu läbi viimiseks, selle salvestamiseks ning andmete hilisemaks kasutamiseks bakalaureusetöös. Intervjuuprotsessi käigus informeeriti uuritavad kõigest, mis juhtuma hakkab ning kuidas kogu protsess üles ehitatud on (Eetikaveeb, *s.a.*). Andmete tõlgendamisel veenduti, et uuritavate konfidentsiaalsus on tagatud ja käsitletavad andmed on tõesed ning ausad. Ühtlasi tagati, et andmed esitati erapooletuna ning nii, et ükski tulemus ei tekitaks negatiivset mõju ühelegi osapoolale (Eetikaveeb, *s.a.*).

Usaldusväarsuse suurendamiseks pidas autor uurijapäevikut, kus autor reflekteeris töö koostamise protsessiga ning intervjueerimisega seonduvaid edusamme ja murekohti (Laherand, 2008). Uurijapäeviku pidamine aitab teadvustada uurija rolli töö valmimisel ning ka võimalikke mõjutusi uurimistulemustele. Lisas 2 on leitav väljalõige töö autori uurijapäevikust.

2.3. Andmeanalüüs

Andmeid analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi meetodil. Selle meetodi kasuks otsustati, kuna induktiivne meetod võimaldab uurijal ise jõuda tähendusüksusteni ilma, et eelnevalt oleks seatud mingisugused piirangud andmete tõlgendamiseks (Thomas, 2006).

Intervjueeritavate nõusolekul salvestati kõik intervjuud. Andmeanalüüsi protsessi alustati intervjuude transkribeerimisega. Transkribeerimisel kasutati Tallinna Tehnikaülikooli Küberneetika Instituudi poolt loodud veebipõhist kõnetuvastusprogrammi (Alumäe, Tilk, & Asadullah, 2018), mis esitas vestluse transkribeeritud, kuid kontrollimata kujul. Seejärel käidi saadud transkriptsioonid salvestise põhjal mitu korda üle, viies Wordi dokumendis sisse

parandused, et vältida vigade või olulisemate mõtete kadu. Küsija ja vastaja eristamiseks lisati küsimuse ette K ja vastuse ette V ning kõik küsimused eraldati muust tekstist paksus kirjas. Transkriptsioonides jäeti ülekülluse vältimiseks märkimata lühemad pausid, köhatused, intonatsiooni muutused ning eemaldati ka kõik sõna- või fraasikordused, mis ei muutnud vastuse sisu. Juhul, kui mõni pikem koht jäi segaseks, eraldati see muust tekstist nurksulgudega, [---]. Transkribeerimise käigus tekkis kokku 59 lehekülge teksti. Vormistamisel kasutati kirjatüüpi Times New Roman suurusega 12 ning reavaheks märgiti 1,0. Tagamaks intervjuueeritavate konfidentsiaalsus, eemaldati transkribeerimisel kõik isiku- ning kohanimed, milleks kasutati taaskord nurksulge, [-].

Järgnevalt viidi läbi kodeerimine, mille käigus leiti uurimisküsimustele vastavad tähenduslikud üksused, millest hiljem moodustusi kategooriad. Selle jaoks kasutati programmi QCMap (www.qcmap.org/). Andmeanalüüs toimus uurimisküsimuste kaupa. Esmasel ülevaatamisel eristati transkriptsioonidest vastavale uurimisküsimusele vastavad tähenduslikud üksused, mille põhjal sõnastati koodid. Koodide kujunemist esimese uurimisküsimuse põhjal on kujutatud tabelis 2.

Tabel 2. Tähendusüksuste kujunemine koodideks uurimisküsimuse *Millised on meeste põhjused õpetajaameti valikul üldhariduskoolide meesõpetajate näitel?* näitel.

Tähenduslik üksus	Koodid
Ma olen eluaeg sporti nautinud ja armastanud ja see spordi tegemine oli see põhiline, et sellega seotud olla. Ja teiselt poolt: mul peres on juba tädi õpetaja, ema on õpetaja. Eks see kuidagi niimoodi pidi sealt edasi kanduma.	Õpetatava aine meeldivus (=naudib sportimist) Perekonnasiseselt oli juba palju õpetajaid

Töö hilisemas etapis koondati koodid suurematesse kategooriatesse, mis annaksid vastuse sõnastatud uurimisküsimusele. Esimese uurimisküsimuse alla moodustus kolm ning teise uurimisküsimuse alla moodustus neli kategooriat. Näide sellest, kuidas moodustusi kaks kategooriat esimese uurimisküsimuse vastuste põhjal, on kujutatud tabelis 3.

Tabel 3. Kategooriate kujunemine uurimisküsimuse *Millised on meeste põhjused õpetajaameti valikul üldhariduskoolide meesõpetajate näitel?* näitel.

Koodid	Kategooriad
Õpetajaamet pakub suhtlusvõimalust	} Õpetajaameti meeldivus ja hüved
Pikk suvepuhkus	
Õpetajaameti stabiilsus	} Eeskujud
Õpetajaga suhestudes tekkis mõte hakata õpetajaks	
Õpetaja eeskuju oma kooliajast	
Õpetaja kui anti-eeskuju	
Perekonnasiseselt oli juba palju õpetajaid	

Töö usaldusväärsuse suurendamiseks viidi läbi korduvkodeerimine ning selleks kasutati kaaskodeerija abi. Kaaskodeerija oli töö autori kursusekaaslane, kes korduvkodeeris esimese uurimisküsimuse raames 5 intervjuud ning teise uurimisküsimuse raames 7 intervjuud. Kodeeritavate intervjuude mahuline erinevus tuli sellest, et esimese korduvkodeerimise ajaks polnud veel kõiki intervjuusid läbi viidud. Ka töö autor viis mõlema uurimisküsimuse raames läbi korduvkodeerimise. Kui kodeerimine oli lõpetatud, võrdles töö autor enda teise kodeerimise tulemusi kaaskodeerija leitud koodidega ning sellele tuginedes tuletati ühised alamkoodid. Erinevuste korral võeti ühendust kaaskodeerijaga ning leiti sobivad lahendused koodide ning kategooriate moodustamise näol. Moodustunud kategooriad arutati läbi ka töö juhendajaga, mille põhjal viidi sisse parandused. Peamised muudatused tehti kategooriate sõnastustes.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, millised on meesõpetajate põhjused õpetajaameti valikul ning milliseid viise saaks tulevikus kasutada selleks, et suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides.

Tulemused esitatakse uurimisküsimuste kaupa. Tulemuste toetamiseks kasutatakse tsitaate, millele on juurde lisatud uuritavate konfidentsiaalsuse säilitamiseks uuritavate pseudonüümid. Tekstilõigud, mis ei ole uurimisküsimusest lähtuvalt olulised, on muust tekstist eristatud järgnevalt: /.../. Transkribeerimise käigus toimetati ka tsitaate, eemaldades kõik sõnakordused ning muud sisutühjad sõnad. Kategooriate nimed on järgnevates lõikudes esile tõstetud paksus kirjas.

3.1. Meesõpetajate ametivaliku põhjused

Esimese uurimisküsimuse *Millised on meeste põhjused õpetajaameti valikul üldhariduskoolide meesõpetajate näitel?* alla moodustus andmeanalüüsi käigus kolm kategooriat, milleks olid **eeskujud, positiivne kogemus varasemast kooliajast ja õpetamisest ning õpetajaameti meeldivus ja hüved**. Järgnevalt seletatakse eelnimetatud kategooriad moodustunud koodidele tuginedes lahti.

Vastustest ilmes, et intervjueeritavad peavad väga oluliseks põhjuseks ametivalikul erinevate **eeskujude** olemasolu. Läbivalt mainiti kooliaegsete õpetajate eeskuju õpetajaameti valikul ning hilisemaks õpetajaks kujunemise teel. Otsustavate teguritena toodi välja, kuidas õpetaja oma ainet valdab, tema positiivseid isikuomadusi ning seda, kuidas õpetaja oma klassiga suhtleb. Oluliseks peeti, et õpetajaga peab olema võimalik suhestuda ning luua kontakt.

Mul tõesti oli õnn õppida väga paljude tugevate õpetajate all. Seda igas mõttes, nii ainealaselt, nii isikuomadustelt kui kuidagi mingi terviku, sellise õpetaja olemuse poole pealt. (Priit)

Paaril korral mainiti, et uuritavatel on olnud kogemusi ka nn anti-eeskujudega ehk selliste õpetajatega, kelle moodi intervjueeritavad ise töötava õpetajana olla ei soovi. Näiteks peeti negatiivseks, kui õpetaja ei arvestanud erinevatel tasemel õpilastega ning ta õpetas alla oma võimaluste ja vahendite. Samas toodi välja, et vaated erinevatele õpetamisviisidele ning nende sobivusele ilmneseid alles siis, kui meesõpetajad ise olid ülikoolis õppimas ning omasid paremaid pedagoogikaalaseid teadmisi.

Meil oli koolis ka õpetaja, kes oli täpselt vastupidi, oli siis elitaarne. /.../ Teda ei huvitanud üldse need nõrgad. /.../ Põhimõtteliselt sellise väga range joonega õpetaja, kus tõesti siis särasid need õpilased, kes olid võimelised /.../. (Aadu)

Uuringu tulemused osutasid, et mitmel meesõpetajal endal olid perekonnas õpetajaid (ema, vanaema, tädi) või teisi lähedasi, kes töötasid haridusvaldkonnas. Seega nägid intervjueeritavad lähedalt õpetajaametit ning omasid reaalselt ettekujutust sellest, milline õpetajaamet tegelikult on. Samas ilmes, et mitte ükski uuritav ei tundnud perekonna poolt mingisugust survet valida endale elukutsena samuti õpetajaamet.

Võib-olla peaks mainima siin ka seda, et kindlasti mängis ka rolli, et mul endal vanaema oli õpetaja samas koolis, kus ma ise õppisin. Nii-öelda selle kaudu siis ka nagu selline õpetaja töö lähemalt nägemine ja tunnetus ja eeskuju oli olemas. (Priit)

Ühe intervjueeritava sõnul oli ta ise eeskujuks oma õele ametivalikul, kes hakkas ka õpetajaks.

Uuritavate seas hinnati väga kõrgelt ka **positiivset kogemust varasemast kooliajast ja õpetamisest**. Oluliseks peeti, et neil oli võimalus kooli ajal õpetada või proovida õpetajaametit

näiteks õpetajate päeval, mis on andnud motivatsiooni hilisemaks erialavalikuks. Uuritavad kirjeldasid, kuidas neil oli võimalus olla koolis eraõpetaja ning õpetada endast nooremaid õpilasi. Lisaks õpetamisele toodi välja ka võimalust anda koolis erinevaid trenne, mis samamoodi suunasid hilisemat erialavalikut. Intervjueeritavate sõnul tekkis huvi õpetajaameti vastu ka ülikoolis õppides, mil oli võimalik lisaks erialaainetele võtta pedagoogikaalaseid aineid.

Tagantjärele vaadates mõistan, et gümnaasiumis ma olin ka eraõpetaja siis põhikooli õpilastele ja pakkusin siis õpiabi ja mulle meeldis see tegevus. Jällegi too hetk ma ei seostanud seda sellega, et ohoo, mulle meeldib eratunde anda, minust saab nüüd õpetaja. Ei olnud nii otsest seda asja, aga alateadlikult kindlasti see nagu suunas ja mõjutas. See oli tegevus, mis mulle sobis, meeldis ja lõpuks saigi sellest miski suurem. (Priit)

Eelnevale mõttekäigule tuginedes on võimalik öelda, et õpetajaameti valikut mõjutas ka koolikeskkonna meeldivus ning head mälestused seoses enda kooliajaga.

Viimase kategooriana moodustus **õpetajaameti meeldivus ja hüved**. Uuritavad mainisid, et nende ametivalik on tihedalt seotud selle ainega, mida neile endale meeldis koolis õppida või millises ainevaldkonnas oli neil kõige parem ettevalmistus. Näiteks õppisid intervjueeritavad kindla suunaga klassides, mis andis võimaluse tegeleda ainega süvitsi. Mõnel juhul aga seostus õpetatav aine juba varasemalt tehtud erialavalikuga. Ühel juhul toodi välja spordi ning sportlike eluviiside meeldivust, mida sooviti ka oma hilisema erialaga liita, et tööna oleks võimalik tegeleda ka oma hobiga.

Mulle meeldib kätega tööd teha ja eks ma olen ise õppinud /.../ mööbli tootmise tehnoloogiks, et see valdkond mulle endale väga meeldib. (Sulev)

Ma olen eluaeg sporti nautinud ja armastanud ja see spordi tegemine oligi see põhiline, et sellega seotud olla. (Siim)

Veel mainiti õpetajaametiga kaasnevaid hüvesid kui tegureid, mis mõjutasid ametivalikut. Selliste hüvedena toodi välja tegurid nagu pikk suvepuhkus, õpetajaameti kindlus ning suhtlemisvõimalus. Intervjuudes arutleti, kuidas õpetajaamet on võrdlemisi püsiv ning nõutud amet olenemata olukorrast. Siinkohal toodi ka paralleele enda varasema töökohaga, mis oli ebastabiilne ning sõltus ilmastikuoludest. Seega leiti õpetajaametis kindlust ning osalt ka mugavust. Samuti toodi välja, et õpetajaameti puhul on üheks ameti tugevuseks pidev võimalus suhelda teiste inimestega ning ühel juhul ilmnes, et õpetajaameti juures meeldis intervjueeritavale enim tähelepanu, mis õpetamisega kaasneb. Vastustest jäi kõlama, et õpetajatöö üheks plussiks on veel ameti mitmekülsus ning võimalus tegeleda mitme huvipakkuva tegevusega samaaegselt. Selle puhul toodi välja taaskord suhtlusvõimalust,

ainealaste teadmiste edasiandmist ning tööd laste ja noortega, mida on võimalik teha seotult.

Samuti mainiti, et õpetajana töötades on iga päev erinev ning rutiin ei ole kerge tekkima.

Eriti siin viimase paari aastakümne jooksul, mis siin on olnud, majanduslangused ja -tõusud, et õpetajaamet on selline väga hea ja stabiilne töökoht. (Bruno)

Lisaks veel see, et varasemate tööde käigus olen erinevaid asju teinud, et selline mõnus kindel töökoht kindlasti töökohas, soojas ruumis, aasta läbi on nagu hästi mõnus. (Bruno)

Intervjuudes arutleti ka selle üle, kuidas läbi õpetajaameti on võimalik panustada õpilaste tulevikku. Näiteks loodeti mõjuda samamoodi positiivse eeskujuna, nagu nende õpetajad neile, ning ühtlasi selle läbi muuta õpilaste harjumusi ja vaateid. Uurimuses osalenute hulgas oli ka neid, kellel oli ametivaliku puhul oluliseks see, et saaks teisi inimesi aidata. Selline tahtmine tugines tugevale isiklikule kogemusele, kui intervjuueeritaval endal polnud oma kooliajal võimalik vajalikku tuge ning abi saada.

/.../ ma tulin sealt välja, aga nüüd see nagu kannustab mind kogu aeg, kui ma mõtlen sellele perioodile, siis nüüd tahan mina olla see õpetaja, kes läheb juurde ja aitab. Kui mul sellist õpetajat ei olnud, siis mina tahan olla see. (Neeme)

Uurimisküsimusest lähtuvalt on meesõpetajate peamised ametivaliku põhjused seotud enda kooliaegse kogemusega, näiteks õpetaja-eeskujudega, koolikeskkonna meeldivusega, kooli poolt pakutud võimalustega või erinevate õppeainete meeldivusega. Lisaks sellele toodi otsustavate teguritena välja ka õpetajaametiga kaasnevaid materiaalseid hüvesid ning õpetajaameti tänuväarsust.

3.2. Lahendused meesõpetajate osakaalu suurendamiseks

Teise uurimisküsimuse *Missuguseid lahendusi pakuvad töötavad meesõpetajad välja selleks, et üldhariduskoolidesse tuleks rohkem mehi õpetama?* alla moodustus andmeanalüüsi käigus neli kategooriat. Moodustunud kategooriad olid **soostereotüüpide murdmise seoses õpetajaameti kuvandiga, õpetajaameti reklaamimine, õpetajaameti maine ja hüvede tõstmine ja muudatuste sisse viimine õpetajakoolituses ning ülikoolides laiemalt**. Järgnevalt seletatakse eelnimetatud kategooriad moodustunud koodidele tuginedes lahti.

Esmalt toodi välja, et tegeleda tuleks **soostereotüüpide murdmisega seoses õpetajaameti kuvandiga**. Selle juures leiti, et kui soovitakse mehi õpetajaametisse rohkem tuua, peaks alustama juba väljakujunenud soostereotüüpide murdmisega. Nimetatud soostereotüüpidenä toodi välja näiteks, et naistel on lastega töötamiseks olemas loomuosasemad

tunnused, mille tõttu sobivad naised kasvatavatesse ja õpetavatesse ametitesse rohkem kui mehed. Mainiti, et meestele sobivad sellest mõttekäigust lähtuvalt tööd, mis on füüsilisemad või majanduslikult edukamad. Uuritavate seas leiti, et selle kuvandiga peaks ühiskonnana laialdasemalt tegelema. Samas oli ka uuritavate seas neid, kes leidsid, et asjatu soopõhine rõhutamine tekitab aga mõlemas osapool, nii nais- kui meesõpetajates, negatiivseid emotsioone ning võib tekitada tunde, et üks osapool on teisest väärtusetum. Selle juurde lisati, kuidas õpetajate üldine puudus on ühiskonnas laiem mure ning seoses sellega tuleks soopõhise lähenemise asemel keskenduda õpetajale kui indiviidile.

Ma arvan, et rõhk peaks olema õpetajal. Mul on usku ikkagi sellesse, et kui anda hea ettekujutus õpetajatööst, siis ole meesõpetajad /.../ või noored mehed ka sellest huvitatud. (Aadu)

Selleks, et jõuda suurema sihtgrupini ning tutvustada õpetajaameti positiivseid külgi, peaks aktiivsemalt tegelema **õpetajaameti reklaamimisega**. Uuritavad mainisid, et õpetajaameti reklaamimisel tuleks kasutada rohkem erinevaid kanaleid ning võimalusi. Uuritavad tõid välja, et ulatuslikud kampaaniad õpetajaameti promomisel on üsna edukad ning nendega tuleks jätkata. Samas toodi välja, et kui on soov rohkem mehi koolidesse tuua, siis tuleks ka rohkem mehi erinevatesse reklaamidesse kaasata. Erinevate kanalitena toodi esile näiteks ETV vahendusel tehtavaid erisaateid, üldisi reklaame sotsiaalmeedias või tänavapildis ning erinevaid sotsiaalmeedia platvorme. Intervjuudes arutleti ka selle üle, et meesõpetajad ise võiksid erinevates koolides rääkimas käia oma ametivaliku põhjustest ning sellega seonduvatest positiivsetest kogemustest ja võimalustest.

Kogemus on näidanud seda, et kui ma olen käinud siin [-] gümnaasiumis rääkimas või [-] gümnaasiumis, et tulge õpetajana sinna erialale, /.../ et ma olen käinud ka tutvustamas ja rääkinud /.../ ja alati on tulnud üks avaldus vähemalt ühest koolist. (Mihkel)

Toodi välja ka seda, et õpetajaametile vaadatakse teatud juhtudel negatiivse varjundiga, ning kui soovitakse seda kuvandit ühiskonnas parandada, siis tuleb õpetajatena alustada suhtumisest oma ametisse. Sellest lähtuvalt leiti, et kõige paremaks reklaamiks oma ametile on õpetajad ise, kes jätavad oma käitumisega ning sõnadega kas positiivse või äärmiselt negatiivse mulje õpilastele oma ametist.

Samuti mainisid uuritavad, et ameti reklaamimisel võiks rohkem välja tuua õpetajaameti tugevused ning võimalused. Uuringu tulemused osutasid, et tugevused nagu võrdlemisi hea ja tõusev palk, õpetajaameti kindlus ja pidev vajadus, eriti majanduslikult keeruliste aegadel, ning pikk suvepuhuks võiksid olla need punktid, millele õpetajaameti reklaamimisel rõhuda.

Intervjuudes arutleti ka selle üle, kuidas meesõpetaja võib olla positiivseks eeskujuks enda õpilastele. Seda just näiteks juhul, kui õpilasel puudub kodus isaroll täielikult või see on puudulik.

Siis väga hindamatu, millega ma olen nagu väga-väga nõus on see, et lapsed tulevad väga erinevatest peredest. On peresid, kus ei ole üleüldse isa, on peresid, kus kahjuks isa roll on antud kellegi kätte, kes seda ei kanna välja, olgu tal siis mis iganes probleemid või käib ta olude sunnil välismaal tööl /.../. Näiteid võib olla igasuguseid. Siis selline nagu mingil määral ülekantud mõttes isafiguur või selline meeseeskuju kindlasti tuleb nii tüdrukule kui poisile kasuks. (Priit)

Lisaks toodi välja, et ühe kasutegurina võiks mainida võimalust panustada ühiskonda. Leiti, et kui õpilastega on suudetud luua positiivne kontakt, siis on võimalik mõjutada õpilast samamoodi positiivses suunas ja anda panus nende arenemisse ning tulevikku, mis on ameti juures väga tänuväärne osa. Peale selle toodi veel välja, et õpetajaametis on palju võimalusi eneseteostuseks ning endale püstitatud eesmärkide täitmiseks.

Uuritavad tõid ettepanekuna välja, et laiemalt peaks keskenduma **õpetajaameti maine ja hüvede tõstmisele**. Leiti, et õpetajatele võiks koolide või omavalitsuste poolt pakkuda teatud hüvesid, mis meelitaks õpetajaid suurematest linnades välja tööle ning õpetajaametis jätkama. Selliste hüvedena toodi välja näiteks tasuta spordisaali kasutusvõimalus. Uuritavad tõid ka välja, et praegune õpetaja ametiredel ei anna väga võimalust tõusta. Üheks variandiks pakuti, et tulebki õpetaja ametiredel ümber teha või võimaldada õpetajatele paindlikumat tööd, et neil oleks võimalus lisaks õpetamisele tegeleda ka eneseharimisega.

Üks selline muudatus, mis nõuaks suuremat reformi, on õpetaja ametiredeli ümberehitamine. /.../ Võib-olla see on ka see, mida nagu mehed sotsiaalse surve tõttu nagu otsivad või eeldavad, et nemad peavad nagu ametiredelil ronima, et nendest peavad saama nii-öelda tegevjuhid, nendest peavad saama mingit eksperdid, spetsialistid /.../, aga õpetajaamet on selline, et sa lähed õpetajaks, sa oled õpetaja, heal juhul saab sinust õppealajuhataja või direktor. (Priit)

Intervjueeritavad leidsid, et ka õpetajate palka peaks tõstma selleks, et meelitada rohkem inimesi õpetajaametit valima. Ühtlasi toodi siin välja, et meeste jaoks pole õpetajaamet esimene valik, kuna palk on võrreldes teiste potentsiaalsete erialadega väike ning kuna ühiskonnas on levinud stereotüüp, et mees peab olema perekonnas see, kes nõ *leiva lauale toob*, siis selle tõttu valitaksegi amet, mille palk on konkurentsivõimelisem.

Esimene punkt on kindlasti seesamune palgaküsimus üks ole. Kui ühiskonnas vaadatakse siiaaani meest, kui seda, kes on see põhilise leiva lauale tooja, siis sellel mehel peaks suurem palk ka ikkagi olema. (Neeme)

Kategooria **muudatuse sisse viimine õpetajakoolituses ning ülikoolides laiemalt** puhul leiti, et õpetajakoolitusse võetakse vastu liiga vähe tudengeid ning seetõttu on tulevaste õpetajate

juurdekasv väike. Uuritav tõi välja, et selleks, et tulevikus õpetajatest puudust ei oleks, peaks õpetajakoolitusse vastuvõetavate tudengite arvu suurendama. Lisaks toodi välja, et kuigi õpetajakoolituses jagatavad erialastipendiumid on need, mis meelitavad tudengeid õpetajaks õppima ja sellele jääma, siis kahjuks pole õpetajakoolituses neid piisavalt, et tudengitele neid jagada. Kuna stipendiumid valdavalt motiveerivad õppima, siis leiti, et ka nende arvu võiks õpetajakoolituses tõsta.

Siis stipendiumite tõstmine ja nagu arvu... kindlasti mitte /.../ nagu meestele eraldi stipendium teha, aga üleüldine õpetajakoolituse stipendiumi tõstmine, sest hetkel on see seis ikkagi väga nutune [-]. (Priit)

Vastustest ilmnas, et ülikoolid võiksid rohkem reklaamida võimalust jätkata õpetajakoolituses erinevates instituutides või õppekavade juures, mis võiks meelitada teiste erialade üliõpilasi valima õpetajakoolituse aineid või hiljem kaaluma õpetajaametit. Oluliseks peeti ka seda, et ülikoolipoolne ettevalmistus peaks olema motiveeriv ning piisavalt praktiline, milles hetkel täheldati puudujääke. Leiti, et saadav ettevalmistus pole piisavalt praktiline selleks, et hiljem õpetajana töötades hakkama saada. Samuti toodi välja, et osadel õppejõududel puudub arusaam sellest, millised on tänapäevased õpetamismeetodid, ning õppejõudude üleüldine suhtumine õpetamisse ning õpetamismeetodisse väljendub tihti negatiivsetes toonides, mis kandub edasi ka õpetajakoolituses õppivatele tudengitele.

Iga teaduskond võiks tegelikult anda võimaluse, et üks suund on õpetaja valik ka /.../, et neid otsitakse tikutulega, kõiki reaalained, ja arvangi, et ülikoolis iga teaduskond saaks anda sellise võimalused ka, et selle raames saab ka siin õpetajaametit õppida, mis oleks üks lahendus. (Siim)

Uuritavad tõid lahendustena välja, et reklaamimisel võiks keskenduda rohkem positiivsetele eeskujudele meesõpetajate näol, kes võiksid olla ametivalikut tegevatele noortele teenäitajateks. Õpetajaametiga kaasneb ka palju erinevaid hüvesid, mida võiks samamoodi rohkem reklaamida ning veelgi positiivsemalt kajastada.

4. Arutelu

Ühe probleemina on Eesti haridusmaasikul välja toodud meesõpetajate vähesust (Valk, 2016a), mis kajastub ka statistikas (HaridusSilm, s.a.). Sellest lähtuvalt oli bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, millised on meesõpetajate põhjused õpetajaameti valikul ning milliseid viise saaks tulevikus kasutada selleks, et suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides.

Antud peatükis arutletakse teooria valguses saadud tulemuste üle. Peatüki lõpus tuuakse välja töö praktiline väärtus, töö piirangud ning edasised uurimisvõimalused.

Uuritavate vastustest ilmnes, et peamine põhjus õpetajaameti valikul oli isiklik kogemus. See tähendab kas isiklikku kogemust positiivse õpetaja-eeskujuga oma kooliajast või üleüldist meeldivat kogemust seoses õppimisega, mida on välja toonud ka Goller jt (2019) oma uuringus. See ühtlasi näitab, et õpetajad ise on oma ametile kõige paremaks reklaamiks ning jäetud mälestuste põhjal on nad väga suurteks mõjutajateks oma õpilastele hilisemal ametivalikul. Kui õpetaja ise räägib oma ametist kui äärmiselt raskest ja tänamatust tööst, siis ei valita hiljem õpetajaameti. Eelnevat mõtet tõid uuritavad välja ka siis, kui räägiti ülikoolides õpetavatest õppejõududest, kellest mõjutavad samamoodi tudengite hilisemat ametivalikut. Kuna meesõpetajad võivad osades koolides puududa, siis on üheks võimaluseks meesõpetaja kui eeskuju nägemiseks on korraldada teemapäevi ning kutsuda erineva taustaga meesõpetajaid oma ametist positiivselt rääkima. Lisaks kuigi paljudel intervjueeritavatel oli enda perekonnas õpetajaid või haridustöötajaid üldisemalt, mis tõi neile õpetajaameti küllaltki lähedale kätte, ei väitnud ükski uuritav, et nad oleksid tundnud perekonna survet või oleksid olnud mõjutatud teiste arvamusest ametivalikul, mis justkui tõestab, et õpetajaameti valikul lähtutakse pigem isiklikele kogemustele. Seda põhjust on ka muudes uuringutes (Goller *et al.*, 2019; Voltri *et al.*, 2013) valitud teiste hulgast kõige vähem.

Teiste põhjuste kõrval esines vähem altruistlikke põhjuseid ehk neid, mis on seotud õpetaja enda väärtushinnangutega ning motivatsiooniga mõjutada õpilasi (Roness, 2011). Sotsiaalsed kasud nagu töö laste- ja noortega, nende vaadete ja väärtuste kujundamine (Goller *et al.*, 2019) esines vaid mõnel juhul, mida näiteks võrreldes Saksamaal ja Soomes läbi viidud uuringutega oli vähem. Kuna eelnevate uuringute puhul on õpetajaameti põhjuste valikul kasutatud FIT-Choice skaalal põhinevat meetodit, kus on antud õpetajaameti valiku põhjused ette, siis ei olnud uuritavatel ees kõiki võimalikke ametivaliku põhjuseid, mistõttu ei esinenud vastustena vastusevariante, mis oleks ilmnenu eelnimetatud skaalat kasutades. Selle üle on täpsemalt arutletud töö piirangutes.

Õpetajaameti positiivset külge tuleks kajastada ka erinevates reklaamides, kus oma ametit saaksid läbi positiivse külje kujutada ka meesõpetajad ise. Kuna paljudes koolides on olukord selline, kus meesõpetajaid on vähe või teatud õpilastel puudub meesõpetajatega igapäevane kokkupuude, siis eeskuju nägemise jaoks on võimalik kasutada ka sotsiaalmeedia abi. Lisaks

sellele on HTM püüdnud läbi oma programmi Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid 2017–2020 (s.a.) muuta ja reklaamida õpetajaametit kui potentsiaalset elukutset. Need meetmed pole küll eraldi suunatud meesõpetajatele, kuid läbi turunduse on võimalik jõuda potentsiaalse sihtgrupini. Seega, mida laiemalt on õpetajaameti kuvandit reklaamides kujutatud, seda rohkem inimesi suudab samastuda ametiga (Cunningham & Watson, 2002).

Õpetajaameti reklaamimise juures tuleb keskenduda ka ametiga kaasnevatele materiaalsetele hüvedele nagu pikk puhkus või õpetajaameti kindlustatus, mis on samuti üks FIT-Choice skaalal välja toodud punkte (Goller *et al.*, 2019). Mainiti ka, et valik õpetajaameti kasuks tekkis ainealasest huvist ja tugevatest ainealastest oskustest selle aine vastu, mida hiljem hakati õpetama (Goller *et al.*, 2019), mis kinnitab seda, et ka õpetajana on võimalik tegeleda oma tugevate külgedega, kuid seejuures panustada nii mitmelgi erineval viisil. Samas saadavate hüvede juures tõid uuritavad välja ka puudujääke. Üheks võimalikuks piiranguks meestel ametivalikut tehes on palk. Ühiskonnas on levinud arvamus, et mehed peavad olema perekonnas need, kes toovad *leiva lauale*. See ühtlasi kinnitab ühiskondlikku suhtumist, et mehed peaksid töötama kohtadel, mis annab võimaluse neil rohkem teenida, oma peret üleval pidada ning selle läbi kindlustada tulevikku, mida õpetajapalgaga justkui teha ei saaks. Seega pole õpetajapalk piisav selleks, et rohkem mehi teeksid selle ametivaliku (Drudy, 2008). Sarnaselt Voltri jt (2013) uuringule pidasid teisedki sealses uuringus osalenud palka mitte väga oluliseks teguriks ametivalikul. Uuritavad arutlesid veel teistegi erinevate lahenduste üle, millega saaksid tegeleda ministriumid. Peale palgaküsimuse leiti, et õpetaja ametiredel vajaks reorganiseerimist, kuna hetkel on karjääritõusuks piiratud võimalused ning palk erinevatele kvalifikatsioonidele vaatamata sama (EACEA, 2018).

Tulemustest ilmnes üllatava punktina, et töös tõstatatud probleem polnud osade uuritavate jaoks kõnekas, vaid pigem häiriv. Toodi välja, et kuna õpetajate puudus on meie haridussüsteemis niigi suur ja oluline probleem, mida kinnitab ka Valk (2016b), siis ei peaks tegelema eraldi meesõpetajatega. Ühtlasi ei eitanud ükski uuritav, et statistiliselt on meesõpetajate puudus tajutav (HaridusSilm, s.a.). Samas ei tohiks sugu olla inimese juures peamiseks näitajaks ning kui keskenduda ainult soole kui mingi kvaliteedi näitajale, siis paraku kipub ununema teine oluline faktor – tööle kvalifitseeritus. Viimasena nimetatud tegurile on rõhunenud ka Roots (2016). See tulemus oli intervjuusid analüüsides kõige uudsem ning kuna

intervjueeritavad tundsid, et neile kui meesõpetajatele tuuakse sellega tahtmatut tähelepanu, siis siit on võimalik edasi mõelda, kuidas soovitakse õpetajaametit edaspidi reklaamida.

Töö tugevusena saab välja tuua aktuaalse probleemi avamist läbi sihtgrupi. Kuna meesõpetajate puuduse üle arutlevad Eesti üldhariduskoolides töötavad meesõpetajad ise, siis on võimalik keskenduda sihtgrupile endale ning selle kaudu näha, millised on meesõpetajate arvates need kitsaskohad, millega tegelema peab. Kui üheks eesmärgiks on tõsta meesõpetajate arvu, siis on hea teada, kuidas tajub oma ameti võimalusi sihtgrupp ise. Sellest uuringust on kasu ühiskonnale laiemalt ja õpetajaameti atraktiivsusega tegelevatele töörühmadele, kuna töö on keskendunud meesõpetajate puuduse lahendamisele ning sellele, kuidas selle läbi ametit paremini sihtgrupile reklaamida.

Töö piirangutena saab välja tuua seda, et kuna õpetajaameti valiku põhjuseid on juba eelnevalt palju uuritud, siis esimesele uurimisküsimusele vastates oleks võinud lähtuda deduktiivsest sisuanalüüsist, mistõttu poleks pidanud ise hakkama kategooriad andmeanalüüsi käigus otsima. Sellest tulenevalt võis esimese küsimuse juures tekkida küllastuspunkt, kuid teise uurimisküsimuse juures tundub, et valimi suurendamine oleks andnud juurde erinevaid vaateid sõnastatud uurimisküsimusele. Ootamatu piiranguna tuli välja, et töös tõstatatud probleem polnud uuritavate jaoks kõnekas. Intervjuusid läbi viies tuli välja, et mõne meesõpetaja jaoks pole meesõpetajate puudus haridussüsteemis nii suureks probleemiks. Seetõttu tuli intervjuusid läbi viies fookust muuta kitsamalt üldisemaks ehk meesõpetajatelt õpetajaskonnale üldisemalt.

Järgnevates uuringutes on võimalik teemast lähtuvalt uurida, kuidas õpilased ise tajuvad erinevast soost õpetajate rolli õpetamisel. Uuringutest ilmnes, et meesõpetajad võiksid osutada kasu just poistele, mõjudes positiivse eeskujuna. Seetõttu oleks hea uurida, kuidas ja kas üldse tajuvad seda ka õpilased. Soorolle hariduses on võimalik uurida ka õpilaste vaatepunktist, sest suured lõhed ilmnevad ka poiste ning tüdrukute õpiedukuses. Näiteks poiste akadeemiline võimekus on võrreldes tüdrukutega väiksem ning neid langeb koolist rohkem välja. Selle teema juures saab käsitleda meesõpetajate rolli eeskujuna poiste akadeemilise võimakuse parandamisel.

Tänusõnad

Autor tänab kõiki meesõpetajaid, kes olid nõus osalema intervjueeritavatena. Tänusõnad lähevad ka töö autori kursusekaaslasele, kes lisaks korduvkodeerimisele oli valmis aitama ka kõigi teiste bakalaureusetöö valmimise käigus tekkinud küsimustega. Lõpetuseks sooviksin tänada töö

juhendajat Ingrid Koni, oma eelmist juhendajat ning kõiki teisi, kes aitasid ja toetasid hea sõnaga.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Helen Tiisler

/allkirjastatud digitaalselt/

17.05.2021

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. *Human Language Technologies – The Baltic Perspective*, 307, 1–8.
- Cunningham, B., & Watson, L. W. (2002). Recruiting Male Teachers. *Young Children*, 57, 10–15.
- Drudy, S. (2008). Gender balance/gender bias: the teaching profession and the impact of feminisation. *Gender and Education*, 20(4), 309–323.
- Drudy, S., Martin, M., Woods, M., & O’Flynn, J. (2005). *Men and the Classroom. Gender imbalances in teaching*. London: Routledge.
- EACEA (2018). *Teaching Careers in Europe: Access, Progression and Support*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (2014). Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Eetikaveeb (s.a.). Tartu Ülikooli eetikakeskus. Külastatud aadressil <https://www.eetika.ee/et>
- Fokkens-Bruinsma, M., & Canrinus, E. T. (2012). Adaptive and maladaptive motives for becoming a teacher. *Journal of Education for Teaching*, 38(1), 3–19.
- Goller, M., Ursin, J., Vähäsantanen, K., Festner, D., & Hasteis, C. (2019). Finnish and German students teachers’ motivations for choosing teaching as a career. The first application of the FIT-Choice scale in Finland. *Teaching and Teacher Education*, 85, 235–248.
- HaridusSilm (s.a.). Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud aadressil <https://www.haridussilm.ee/>
- Karjahärm, T., & Sirk, V. (2001). *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917-1940*. Tallinn: Argo.
- Lahelma, E. (2000). Lack of Male Teachers: a problem for students or teachers? *Pedagogy, Culture and Society*, 8(2), 173–186.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Intervjuu*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- McGrath, K. F., & Van Bergen, P. (2017). Are male teachers headed for extinction? The 50-year decline of male teachers in Australia. *Economics of Education Review*, 60, 159–167.

- McGrath, K. F., Moosa, S., Van Bergen, P., & Bhana, D. (2019). The Plight of the Male Teacher: An Interdisciplinary and Multileveled Theoretical Framework for Researching a Shortage of Male Teachers. *The Journal of Men's Studies*, 28(2), 149–164.
- Nieminen, M. (2020). Women teachers and the feminisation of the teaching profession in a Finnish journal for primary school teachers. *Paedagogica Historica*. Külastatud aadressil <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00309230.2020.1818797>
- OECD (2018). Eesti. *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. OECD Publishing: Paris.
- Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid 2017–2020 (s.a.). Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/1_programm_padevad_ja_motiveeritud_opetajad_ning_haridusasutuste_juhid_2017-2020_eelnou_1.pdf
- Roness, D. (2011). Still motivated? The motivation for teaching during the second year in profession. *Teaching and Teacher Education*, 27(3), 628–638.
- Roots, E.-M. (2016). Õpilaste ja õpetajate suhted – sooline aspekt. *Sugu ja haridus keeles ja meeles*. Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus. Külastatud aadressil <https://enut.ee/sugu-ja-haridus-keeles-ja-meeles-artiklikogumik/>
- Sajand koolis: üldhariduskoolide õpetajad (2017). *Eesti Statistika*. Külastatud aadressil <https://www.stat.ee/index.php/et/uudised/2017/08/29/sajand-koolis-uldhariduskoolide-opetajad>
- Teachers in the EU (2019). *Eurostat*. Külastatud aadressil <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20191004-1>
- Thomas, D. R. (2006). A General Inductive Approach for Analyzing Qualitative Evaluation Data. *American Journal of Evaluation*, 27(3), 237–246.
- Turner, D. W. (2010). Qualitative Interview Design: A Practical Guide for Novice Investigators. *The Qualitative Report*, 15(3), 754–760.
- Valk, A. (2016a). *Õpetajaameti atraktiivsus*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Valk, A. (2016b). *Soolised lõhed hariduses*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Voltri, O., Luik, P., & Taimalu, M. (2013). Õpetajakoolituse praktikantide ja kutseastal olevate õpetajate kutsevalikut mõjutavad motivatsioonitegurid. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 1, 97–123.

- Watt, H. M. G., Richardson, P. W., Klusmann, U., Kunter, M., Beyer, B., Trautwein, U., & Baumert, J. (2012). Motivations for choosing teaching as a career: An international Comparison using the FIT-Choice scale. *Teaching and Teacher Education*, 28(6), 791–805.
- Õpetaja karjääriredel (2016). Eesti Õpetajate Liit. Külastatud aadressil http://www.opetajateliit.ee/?attachment_id=2246
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, mis põhjustel on mehed valinud endale õpetajaametit ning nende soovitud, kuidas suurendada meesõpetajate osakaalu Eesti üldhariduskoolides.	1. Millised on õpetajaameti valiku põhjused üldhariduskoolide meesõpetajate näitel?
	1) Millal Teil tekkis soov saada õpetajaks? a. Kuidas see soov väljendus? 2) Mis olid need põhjused, mis panid Teid valima õpetajaametit? Palun põhjendage. a. Kui meenutate, siis kes olid Teie eeskujud selleks. Palun põhjendage. 3) Millistel põhjustel otsustasite just selle aine õpetajaks hakata? 4) Millistel põhjustel otsustasite just selle kooliastme õpetajaks hakata? 5) Millised ootused kaasnesid ametivalikuga? a. Kuivõrd need ootused täitusid? Põhjendage. b. Millistes ootustes pidite pettuma? 6) Millised hirmud kaasnesid ametivalikuga? a. Kuivõrd need hirmud täitusid? Põhjendage. 7) Kuidas teie lähedased reageerisid sellele, kui ütlesite, et hakkate õpetajaks? a. Kuidas reageeris perekond? b. Kuidas reageerisid sõbrad? c. Milliseid emotsioone selline reaktsioon tekitas? d. Kuivõrd selline reaktsioon oli ootuspärane? Selgitage.
	2. Missuguseid lahendusi pakuvad töötavad meesõpetajad välja selleks, et üldhariduskoolidesse tuleks õpetajana tööle rohkem mehi?
1) Ühiskonnas ja meedias räägitakse palju sellest, et meesõpetajaid on vähe. Mida Teie sellest arvate? a. Miks Te nii arvate? Palun põhjendage oma arvamust. 2) Miks on Teie arvates vaja meesõpetajaid koolidesse? 3) Kuidas on Teie koolis seis meesõpetajatega? a. Kui vähe, siis kuidas saaks seda lahendada. b. Kui piisavalt, siis mida on selle jaoks tehtud. 4) Milliseid lahendusi näete selleks, et üldhariduskoolidesse tuleks rohkem mehi õpetama? 5) Kes peaks sellega tegelema? a. Miks just nemad? 6) Mida saaks meesõpetajate arvu suurendamise jaoks teha a. Haridus- ja Teadusministeerium? b. Ülikoolid? c. Kohalikud omavalitsused? d. Koolijuhid? 7) Mida saaksid koolijuhid ära teha, et meesõpetajad jääksid kooli tööle?	

	Sissejuhatavad küsimused 1) Kui vana Te olete? 2) Millises koolis Te praegu õpetate? 3) Kas olete kogu aja õpetanud ühes koolis? 4) Kui pikalt olete õpetanud? 5) Mis ainet/aineid Te õpetate? 6) Mis vanuses õpilasi Te õpetate? Lõpetavad küsimused 1) Mida soovite veel lisada seoses sellega, mida arutasime?
--	--

Lisa 2. Väljavõte uurijapäevikust

30.10.2020

Nüüd sai bakalaureusetöö projekt ära esitatud. See võttis omajagu aega ning lõpp läks küllaltki kiireks, kuid jään rahule sellega. See aitas tõesti lahti mõtestada seda, mida ma teen ja kuidas ma seda teen. Eriti just metoodikaosa. Tuleval nädalal pean tõsisemalt tegelema sissejuhatusteooriaosaga – üldse ei taha edeneda see! Tundub, et oleksin kaotanud keele- ja kirjutamisoskuse.

02.11.2020

Püüan tegeleda intervjuuküsimustega, aga see on osutunud palju keerulisemaks, kui ma arvasin. Jah, sissejuhatavad küsimused tulevad kiiresti, aga leida teemakohaseid ja arukaid küsimusi (ja siis neid veel moodustada ka!) on keerulisem.

03.12.20

Teooriaosaga on hetkel vaikselt otsad kokku tõmmatud ning edasi metoodikaga. Paralleelselt tegelen intervjuudega – jätkuvalt pelgan! Saatsin küsimused kursusekaaslasele ka üle vaatamiseks (sain tagasiside) ning nüüd ootan tegevõpetaja tagasisidet küsimustele ka. Siis saab selle paika ning teha nädisintervjuu juhendajaga ning seejärel juba prooviintervjuu läbi viia.

17.02.2021

Nii, täna on kolmapäev ning sellel nädalal sain kaks intervjuud tehtud. Esmaspäeval oli intervjuu Neemega, täna Priiduga. Jätkuvalt ma ei naudi intervjuueerimise protsessi. Iga korraga tekib rohkem ärevust kui kindlust. Esmaspäevane intervjuu oli taaskord natuke segane minu poolt. Sõnad läksid sassi ning puudus konkreetsus. Tänapäevane intervjuu oli kordades parem, aga samas ka pikim, mis seni on olnud: 1h 5min. Samas intervjuueeritav oli nii hea ja asjalik ning tema vastused hõlmasid ära suure osa lisaküsimustest, mis ma olin plaaninud esitada.

Intervjuudest veel seda, et järgmisele nädalale on veel üks planeeritud. Üks koht on veel lahtine, aga asun sellega tegelema. Kui vahepeal tundus olukord pigem lootusetu, siis nüüd lootusrikas. Pean vaid need intervjuud nüüd ära transkribeerima ning kodeerimine võib ka alata.

20.03.2021

Vahepeal jäi pikem paus sisse. Taaskord oli kõige kriitilisem seis intervjuueeritavate leidmisega, aga õnneks on nüüd kõik leitud ja läbi viidud. Ma enam kahjuks ei mäleta selle ühe intervjuu koha pealt, mis vahele jäi, aga viimased kaks viisin läbi 18.03.2021. Seega kokku tuli üldse 7 intervjuud. Selle päeva esimene intervjuu läks üle ootuste hästi, kuna ma tundsin ennast kindlalt ning intervjuueeritav ka kuidagi rääkis õigetest asjadest. Seetõttu oli hea vestlust suunata. Hetkel on see intervjuu veel viimasena transkribeerimisel, kuna diktsioon on kehvamapoolne ning sellega tuleb topelt tööd teha. Teine intervjuu osutus kõigist kõige lühemaks.

Vahepeal alustasin ka kodeerimisega, mis taaskord on korralik eneseületus. Täheldasin, et kõige suurem probleem on mul sellega, et ma kipun üles märkima kõiki vastuseid, sest kõik kuidagi tundub oluline. Pean keskenduma vaid sellele osale, mis vastaks mu uurimisküsimusele. Näiteks esimest korda kodeerides tuli 5 intervjuu ulatuses esimesele uurimisküsimusele vastuseks lausa 70 koodi, mida on ülemäära palju. Teine kord vähem, kohe tunduvalt vähem, aga siiski palju. 5 intervjuud on ka kaaskodeerija poolt üle käidud, temalt näpunäited saadud ning siit saab edasi vaadata.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Helen Tiisler,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „*Õpetajaameti valiku põhjused ning soovitud meesõpetajate osakaalu suurendamiseks eesti üldhariduskoolide meesõpetajate näitel*“, mille juhendaja on Ingrid Koni, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Helen Tiisler

17.05.2021